

Motion till riksdagen 2019/20:3072

av **Maria Arnholm m.fl. (L)**

Principer för en flexibel och jämställd föräldraförsäkring

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda en ny modell för föräldraförsäkringen och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Inledning

Sverige ska vara ett jämställt, barnvänligt och föräldravänligt land. En central del av detta är att det finns en väl utbyggd och offentligt finansierad barnomsorg som gör att föräldrar kan kombinera jobb och föräldraskap under barnens uppväxt. En annan hörnsten är rätten till betald föräldraledighet, alltså det system som utgörs av föräldraförsäkringen tillsammans med lagstiftningen om föräldraledighet. Det är detta system som denna motion inriktar sig på.

För ett liberalt och feministiskt parti som Liberalerna är detta frågor som på ett självklart sett tillhör politikens huvuduppgifter. För resursstarka familjer med goda nätverk går det naturligtvis oftast bra att hitta lösningar som fungerar bra i vardagen även utan offentligt finansierad föräldraförsäkring och barnomsorg. Det är annorlunda för familjer med svag ekonomi och svaga nätverk.

Vi liberaler är stolta över att Sverige har en generös föräldraförsäkring, och vi har också tagit striden för en väl utbyggd barnomsorg. Det ska vårt land ha också i fortsättningen.

Men alltför länge har debatten om föräldraförsäkringen handlat om förändringar inom ramen för dagens system. Nu är det dags att ta ett kliv tillbaka för att analysera om det är dags att göra större förändringar.

Föräldraförsäkringen infördes 1974 och har sedan dess varit oförändrad i sin principiella konstruktion. Det som har ändrats har varit försäkringens längd och ersättningsnivå, samt att vissa perioder öronmärkts för respektive vårdnadshavaren. I övrigt har de grundläggande strukturerna varit bestående, trots att det gått över 40 år sedan dess och stora samhällsförändringar har inträffat.

Sedan dess har synen på mäns och kvinnors ansvar i föräldraskapet förändrats i grunden. Kvinnors deltagande i arbetslivet har ökat mycket kraftigt. I internationell jämförelse ligger Sverige i topp vad gäller kvinnors förvärvsfrekvens.

Likaså råder i princip full behovstäckning i barnomsorgen för barn från ett års ålder och uppåt. När föräldraförsäkringen infördes var det många föräldrar som var tvungna att stanna hemma längre än så, helt enkelt för att alternativ saknades. De föräldrar som i dag stannar hemma när barnen är större gör det av eget val och av andra skäl.

Detta betyder dock inte att kvinnors och mäns utnyttjande av föräldrapenningen är likartat. Fortfarande är uttaget av föräldrapenning starkt könsuppdelat. År 2018 tog kvinnor ut 71 procent av föräldrapenningdagarna (omräknat till nettodagar), mot 29 procent för männen. Den långsiktiga trenden går visserligen i utjämnande riktning, men utvecklingen är mycket långsam.

Att fördelningen av tiden för att vara hemma med barnen är så ojämnt fördelad mellan kvinnor och män får konsekvenser på många olika sätt. Det påverkar föräldramönstren inom familjen och kan också påverka omvärldens förväntningar, till exempel i förhållande till skolan eller föräldrarnas arbetsgivare. Det påverkar barnets bild av föräldraskap, och barnets uppfattningar om hur sysslor och ansvar förknippas med kön. Men också föräldrarnas ekonomiska situation påverkas.

Fortfarande är deltidsarbete på längre tid i huvudsak något som kvinnor ägnar sig åt. Detta mönster grundläggs oftast i samband med att barnen kommer. Men långvarigt deltidsarbete blir för många kvinnor en deltidsfälla. Det är då som löneskillnaderna mellan män och kvinnor börjar växa.

Skillnaden i livsinkomst påverkar kvinnors ekonomiska villkor och därmed deras självständighet livet ut. Kvinnor har i genomsnitt väsentligt lägre pensioner än män – i

genomsnitt har kvinnor en pension motsvarande 67 procent av männens. Det är i huvudsak kvinnor som drabbas av en tillvaro som fattigpensionär.

Dagens konstruktion av föräldraförsäkringen har uppenbara nackdelar. Den kan utnyttjas under mycket lång tid – ända fram till dess att barnet fyller tolv år – och kan tas ut i så små portioner som en timme åt gången. Föräldraledighetslagstiftningen ger samtidigt föräldrar rätt att gå ner på deltid ända tills barnet kommit upp i lågstadieåldern. Möjligheten att gå ner i deltid används i huvudsak av kvinnor, medan män mycket snabbare går tillbaka till full arbetstid.

Därmed befästs en traditionell könsuppdelad arbetsfördelning. Den ena föräldern – oftast en kvinna – tar huvudansvaret för föräldraskapet i vardagen, medan den andra föräldern – oftast en man – tar större ansvar för familjens försörjning.

Eftersom det oftast är kvinnor som går ner på deltid upprätthålls det könsmonster som kvinnor förlorar ekonomiskt på. År 2018 arbetade 27 procent av de förvärvsarbetande kvinnorna deltid, men bara 11 procent av männen. Skillnaden är stor nog, men till detta kommer att de flesta män som jobbar deltid inte gör det som en följd av föräldraskapet. I stället arbetar männen deltid i början av sitt vuxenliv (20–24 år) samt när pensionen börjar närmar sig (55–64 år). Jämförs i stället enbart siffrorna för deltidsarbete för föräldrar med hemmavarande barn blir skillnaderna i deltidsarbete ännu större.

Vi vill bryta denna inlåsningsseffekt på arbetsmarknaden. Naturligtvis finns det många som vill arbeta deltid och kommer att göra det också i fortsättningen, men vi vägrar blunda för att de stora skillnaderna i deltidsarbete mellan kvinnor och män förstärker en ojämsställd arbetsfördelning och är en avgörande del i den ekonomiska ojämsställdhet som finns kvar i Sverige. Dagens konstruktion av föräldraförsäkringen bidrar till att upprätthålla detta.

Vi konstaterar också att dagens föräldraförsäkring utgår från den traditionella kärnfamiljen där båda föräldrarna lever tillsammans. Det gör att föräldraförsäkringen inte är anpassad till att familjer ser ut på många olika sätt. Det behövs en modern föräldraförsäkring som också inkluderar regnbågsfamiljer och familjer där föräldrarna har gått in i nya relationer.

Föräldraförsäkringen är inte heller anpassad till företagares villkor. Detta ger avtryck i att föräldrar som är egenföretagare tar ut väsentligt färre föräldrapenningdagar än andra, trots att de är med och bidrar till systemet.

Det finns alltså många skäl till att våga pröva en större översyn av föräldraförsäkringen och anpassa den till dagens samhälle. Vi har utgått från följande principer.

- För det första: föräldraförsäkringen ska utgå från barnets behov av trygghet och anknytning under den första viktiga tiden. Barnperspektivet måste därför vara vägledande. Föräldraförsäkringen finns därför att föräldrarna ska kunna stanna hemma så att barnet får en trygg anknytning till föräldrarna under den allra första levnadstiden.
- För det andra: föräldraförsäkringen ska ge inkomtskydd när föräldrarna är hemma den första tiden, och sedan underlätta en trygg återgång till arbetsmarknad och förvärvsarbete. En väl utformad föräldraförsäkring ska i första hand ge föräldrar möjlighet att vara lediga lång tid när barnen är små. Det är dit det offentliga ekonomiska stödet ska koncentreras. Om föräldrar sedan väljer att vara hemma på hel- eller deltid när barnen börjat skolan är det något som de själva avgör utan att det nödvändigtvis ska finansieras med skattemedel.
- För det tredje: föräldraförsäkringen ska underlätta och stimulera till ett jämställt föräldraskap. Vår uppgift som liberaler är att möjliggöra att varje människa oavsett kön har samma förutsättningar när han eller hon gör sina val. Dagens utformning av föräldraförsäkringen befäster i stället traditionella könsmonster. Med våra förslag vill vi skapa drivkrafter för ett jämnare uttag, och vår vision är att utvecklingen leder fram till ett samhälle där vårdnadshavare delar lika på föräldraledigheten.
- För det fjärde: föräldraförsäkringen ska vara flexibel och ta hänsyn till att familjer är olika. Många lever i kärnfamilj. Andra har gått vidare till en ny relation, och barnens bonusförälder kan vara en väl så viktig person i deras liv. Vissa lever i regnbågsfamiljer. En del är anställda, andra är företagare eller frilansar.

Länge har den politiska debatten om föräldraförsäkringen i huvudsak handlat om hur många dagar som ska vara öronmärkta åt vardera vårdnadshavaren. Även om detta är en fråga av stor betydelse, så är det en fråga som rör sig helt och hållet inom ramarna för dagens system. I denna motion vill vi pröva tankar kring ännu mer grundläggande förändringar av föräldraförsäkringen. Vi vill ha en ny modell.

I stället för en mycket lång föräldraförsäkring med partiellt inkomtskydd vill vi ha en kortare försäkring med mycket bättre inkomtskydd. Vi vill ta bort möjligheten att ta föräldrapenning en timme i taget, men vi öppnar i stället för helt nya former av flexibilitet och valfrihet. Vi vill komma till rätta med de mekanismer som skapar en

deltidsfälla, men ger i stället föräldrarna nya möjligheter att anpassa längden och nivån på försäkringen utifrån sina egna önskemål. Vi stärker drivkraften till jämställt ansvarstagande genom en mer generös vab-ersättning.

Den svenska föräldraförsäkringen är världens mest ambitiösa offentliga ersättningssystem för föräldrar som är hemma med sina barn. Totalt handlar det om 42 miljarder kronor i statsbudgeten. Vi anser att detta är en riktig prioritering. Därför lägger vi inte fram denna motion med avsikten att göra besparingar.

I stället har vår strävan varit att visa hur detta betydande belopp skulle kunna användas på ett annorlunda sätt som innebär att föräldraförsäkringen blir mer modern, flexibel och jämställd. Det tjänar barnen, föräldrarna och jämställdheten på.

1. Färre föräldrapenningdagar och samma ersättningsnivå hela tiden

Vi vill stärka inkomstbortfallsprincipen så att föräldraförsäkringen verkligen blir vad den är tänkt som – en försäkring för förlorad inkomst. Därför ska de 90 så kallade lägstadagarna tas bort.

I dag består föräldraförsäkringen av totalt 480 ersättningsdagar, varav 390 dagar ger inkomstskydd och 90 dagar inte ger det. Ersättningen för de 390 dagarna är knuten till den sjukpenninggrundande inkomsten (SGI) och ger ett inkomstskydd på cirka 78 procent av SGI upp till en årsinkomst på 10 prisbasbelopp, det vill säga för 2020 en månadsinkomst på cirka 39 400 kronor. Om barnet har två vårdnadshavare är 90 dagar med sjukpenningbaserad ersättning öronmärkta för vardera vårdnadshavaren. Under föräldraförsäkringens sista 90 dagar ges i stället ersättning på så kallad lägstanivå, för närvarande 180 kronor per dag.

Vi anser att denna avtrappning i föräldraförsäkringen är olycklig. Föräldrapenningen ska skydda mot förlorad inkomst, och de skattemedel som används till 90 dagar på lägstanivå bör i stället användas till att ge SGI-baserad inkomst under en betydligt kortare tid.

I klartext betyder detta en kortare föräldraförsäkring men med bättre inkomstskydd. Det stärker barnfamiljernas ekonomi under föräldraledigheten samtidigt som föräldrarnas anknytning till arbetsmarknaden stärks.

2. Öka valfriheten: två alternativa spår i föräldraförsäkringen

Barnfamiljer är olika och har olika behov och prioriteringar. Medan vissa föräldrar vill vara hemma lång tid med barnen under den första tiden vill andra kunna återgå till

förvärvsarbetet lite tidigare. Men dagens föräldraförsäkring ger lika många dagar till alla föräldrar, oavsett om de efterfrågar just det antalet eller ej.

Vi vill i stället öka barnfamiljernas valfrihet genom att inspireras av den norska modellen. I Norge kan föräldrarna välja nivån på ersättningen, vilket i gengäld påverkar antalet föräldradagar. Norska föräldrapar kan välja mellan att få 100 procent av lönen i ersättning i 49 veckor, eller 80 procent av lönen i 59 veckor.

Vårt förslag är att en liknande valfrihet införs i Sverige. Vi vill införa möjlighet att välja mellan en kortare försäkring med högt inkomstskydd och en lite längre försäkring med lägre inkomstskydd. Det alternativ som väljs gäller båda vårdnadshavarna. Vårt riktmärke är att ersättningsgraden ska vara 100 procent i det kortare spåret och 70 procent i det längre. Ersättningstaket behålls på dagens nivå på 10 prisbasbelopp, det vill säga en månadslön på cirka 39 400 kronor (2020).

Erfarenheterna från Norge tyder på att en kortare men generösare föräldraförsäkring stärker kvinnors anknytning till arbetsmarknaden, och därmed förbättrar den ekonomiska jämställdheten. I Norge är det totalt sett 69 procent av mammorna som väljer 100 procent i ersättningsnivå, och dessa kvinnor har också starkare anknytning till arbetsmarknaden.

Intressant nog har det dessutom över tid blivit allt fler som väljer 100 procent av lönen i ersättning, även om ersättningsperioden då blir kortare. Utvärderingar tyder på att detta kan bero på att 100 procent i ersättning blir mer lönsam för familjeekonomin, men även på att föräldrarna anser att även den kortare föräldraledigheten trots allt är tillräcklig. Samtidigt finns det också möjlighet för andra barnfamiljer att välja längre föräldraledighet, genom att det går att välja ett längre spår med lägre ersättning.

Den enda valfrihet som finns i dagens föräldraförsäkring är att föräldrarna har möjlighet att fördela ett visst antal dagar mellan sig. Vårt förslag ökar flexibiliteten på ett nytt sätt, och stärker därmed familjernas valfrihet.

De föräldrar som tjänar mycket lite eller som helt saknar sjukpenninggrundande inkomst får inte ersättning knuten till sjukpenninggrundande inkomst. I stället ges under motsvarande tid föräldrapenning på grundnivå, som för närvarande 250 kronor per dag. Även för dessa föräldrar bör valfrihet finnas mellan två spår. Vårt riktmärke är att det nya grundbeloppet blir cirka 330 kronor för föräldrar som väljer det kortare spåret och cirka 250 kronor för det längre. Genom att välja det kortare spåret får alltså dessa föräldrar bättre hushållsekonomi än i dag under föräldraledigheten. Samtidigt stärks deras drivkrafter att gå vidare till förvärvsarbete genom att föräldrapenningen tas ut under kortare tid.

I sammanhanget bör det uppmärksammas att det har blivit allt vanligare att löntagare via kollektivavtal inom olika sektorer på arbetsmarknaden får ett extra tillägg för att täcka inkomstförluster vid föräldraledighet. Ersättningen kallas föräldrapenningtillägg (FPT) eller föräldralön. Ersättningen förekommer på stora delar av arbetsmarknaden men skiljer sig åt i utformning mellan olika kollektivavtal. Det har visat sig att föräldrar som får extra ersättning vid föräldraledighet också har en benägenhet att ta längre föräldraledighet än andra föräldrar.

Föräldrapenningtillägget/föräldralönen finns i huvudsak i två former.

1. Extra ersättning baserad på lönesumman upp till taket i föräldraförsäkringen, dvs. 10 prisbasbelopp. Ibland ges påslaget bara en kortare tid, ibland under upp till ett år. Normalt handlar det om 10 procentenheter i extra påslag.
2. Ersättning baserad på lönesumman ovanför taket i föräldraförsäkringen. Denna form av föräldrapenningtillägg/föräldralön syftar alltså till att ge ett bättre inkomstskydd till föräldrar som har medelhöga eller höga inkomster.

De avtalsreglerade ersättningarna till föräldrar bygger på frivilliga överenskommelser på arbetsmarknaden. I praktiken har arbetstagersidan avstått från löneutrymme för att i gengäld förbättra inkomstskyddet för arbetstagare.

Vår modell till ny föräldraförsäkring får vissa följder för de avtalsreglerade försäkringarna. När det införs en möjlighet att få statlig föräldrapenning på 100 procent av lönen upp till 10 prisbasbelopp försvinner en viktig del av motivet till avtalsbaserad ersättning för denna del av lönen. För den del av lönesumman som överskrider 10 prisbasbelopp påverkas däremot inte ersättningsnivån med vårt förslag.

Hur de avtalsreglerade försäkringarna påverkas av den nya reformen är något som ytterst avgörs mellan de avtalsslutande parterna. Det ankommer alltså inte på ett politiskt parti att styra detta. Dock konstaterar vi att det frigörs ett potentiellt löneutrymme om det inte längre behövs lika många avtalsreglerade tilläggsförsäkringar, vilket blir fallet med vårt förslag.

3. Stramare tidsgränser för föräldrapenning

Vi vill förkorta den tidsperiod då föräldrapenningen kan utnyttjas. Vårt förslag är att merparten av föräldrapenningdagarna kan användas upp till dess att barnet fyllt två år. Återstoden ska kunna användas till utgången av det år då barnet blivit skolpliktigt, det vill säga sex år i och med att förskoleklassen nu blir obligatorisk. Denna princip gäller oavsett vilket av de två spåren i föräldraförsäkringen som föräldrarna väljer.

Att vi vill skärpa tidsgränserna beror på att vi vill satsa resurserna under den tid de behövs mest. Föräldraförsäkringens främsta syfte är att ge föräldrarna möjlighet att vara hemma med barnet under de allra första åren, när anknytningen mellan föräldrar och barn grundläggs och barnet behöver få en trygg start i livet. Så länge barnet inte är skolpliktigt ska föräldrarna därför kunna ta ut föräldrapenning, men med särskild tyngdpunkt på de allra viktigaste första åren.

Det är däremot olyckligt att föräldrapenning kan tas ut långt efter att barnet har börjat skolan. I dag kan föräldrar spara totalt 96 dagar med föräldrapenning ända till barnet fyller 12 år, och ta ut denna föräldrapenning en timme i taget. Då fungerar föräldraförsäkringen som ett sätt att finansiera en arbetsfördelning inom familjen som går ut på att en förälder är hemma eller går ner i deltid medan en annan arbetar.

Vår förändring skapar också större enhetlighet i reglerna mellan föräldrar som bor i Sverige och föräldrar som flyttar hit. Den migrationspolitiska överenskommelsen 2015 innehöll bland annat en punkt om att begränsa föräldrapenningen för de föräldrar som kommer till Sverige efter barnets tvåårsdag. Detta har nu genomförts i lagstiftning som innebär att antalet föräldrapenningdagar begränsas till totalt 200 dagar för föräldrar som kommer till Sverige under barnets andra levnadsår, och totalt 100 dagar för föräldrar som kommer till Sverige efter barnets tvåårsdag.

Begränsningen av föräldraförsäkringen för nyanlända har till syfte att båda föräldrarna snabbare ska komma ut på arbetsmarknaden. Den bidrar också till att fler nyanlända barn tidigt börjar förskolan, vilket också detta är positivt för integrationen eftersom förutsättningarna för snabb svenskinläring är som störst när barnen är små. Om barnen har språket med sig när de börjar skolan ökar deras möjligheter att uppnå kunskapsmålen.

Vårt förslag innebär att ungefär samma begränsningsregel gäller för alla föräldrar efter barnets tvåårsdag. Därmed uppnås en mer enhetlig lagstiftning för alla föräldrar och alla barn, oavsett födelseplats. Samma argument om att förbättra anknytningen till arbetsmarknaden gäller för alla föräldrar.

4. Lika många öronmärkta dagar som i dag

Liberalerna var initiativtagare till att öronmärka en viss tid till vardera vårdnadshavaren, och har också medverkat till att stegvis utöka denna öronmärkning. Antalet öronmärkta dagar är i dag 90 dagar per vårdnadshavare. I vårt förslag ingår inte att öka antalet öronmärkta dagar ytterligare. Däremot leder vårt förslag till att en större procentandel av föräldraförsäkringen blir öronmärkt.

5. Fler gemensamma dagar vid barnets födelse

För att stimulera till mer jämställt föräldraansvar ökas antalet dagar då den andra föräldern kan vara hemma vid barnets födelse med tillfällig föräldrapenning (de så kallade gemensamma dagarna vid barns födelse eller adoption) från tio till femton.

6. Ändrade deltidregler för föräldraledighet och föräldrapenning

Vi vill stimulera till ett mer jämställt föräldraskap även när det handlar om att gå ner i deltid. Därför vill vi se över reglerna för rätten att gå ner i arbetstid under småbarnsåren.

Vidare ska reglerna för deltidsuttag av föräldrapenning förändras. Vi anser att föräldrapenning ska kunna tas ut med hel dag eller halv dag. Därmed avskaffas möjligheten att ta ut föräldrapenning på tre kvarts dag, en kvarts dag och en åttondels dag.

För många familjer är det ett naturligt beslut att gå ner i deltid när barnen har kommit. Det ger mer tid med barnen och underlättar i vardagen när hämtning och lämning på förskolan ska kombineras med förvärvsarbete.

Rätten att gå ner i deltid utnyttjas dock mycket ojämnt. Som tidigare nämnts är det i huvudsak kvinnor som går ner i deltid, och de fortsätter i många fall också att arbeta deltid långt efter att barnen börjat skolan. Män går däremot sällan ner i deltid som en följd av att de har blivit föräldrar.

Detta samspelar med de mycket generösa reglerna för att ta ut föräldrapenning på deltid. I dag kan föräldrapenning tas ut med hel dag, tre kvarts dag, halv dag, en kvarts dag eller en åttondels dag. På detta sätt kan ersättningen användas under mycket lång tid, och särskilt för att dryga ut inkomsten för de föräldrar som går ner på deltid. (Den lagstadgade rätten att gå ner i deltid med upp 25 procent gäller dock alla föräldrar fram till dess att barnet fyllt åtta år, oavsett om vårdnadshavaren har föräldrapenning kvar att ta ut eller ej.)

Här finns ett jämställdhetspolitiskt dilemma som behöver erkännas. Det är visserligen rätt att föräldrar ska ha lagstadgad rätt att gå ner i deltid under de viktiga småbarnsåren. Det är också rätt att föräldrapenningen ska kunna tas ut i mindre delar än heldagar, eftersom detta underlättar ekonomiskt för deltidsarbetande.

De ekonomiska förlusterna av att långvarigt arbeta deltid blir dock betydande, och effekterna av detta kommer att synas hela livet eftersom pensionen blir betydligt lägre av deltidsarbete. Särskilt gäller detta den kollektivavtalsbaserade tjänstepensionen. Skillnaderna i livsinkomst mellan kvinnor och män beror i mycket hög utsträckning på att kvinnor arbetar betydligt mer deltid än män. Dagens föräldraförsäkring gör det

förmånligt att gå ner på deltid under lång tid, och stärker därmed de drivkrafter som upprätthåller dessa skillnader mellan kvinnors och mäns ekonomiska villkor.

Vi vill att föräldrapenningen ska vara ett inkomstskydd för den som tar ledigt hela eller större delen av tiden för att vara hemma med sina barn. Det finns däremot inte samma skäl att använda föräldrapenningen som extra inkomstförstärkning för den som i huvudsak jobbar. Därför föreslår vi att föräldrapenning ska kunna tas ut med hel dag eller halv dag. Möjligheten att ta ut föräldrapenning på tre kvarts dag, en kvarts dag och en åttondels dag avskaffas därmed.

7. Tydligare samordning mellan föräldraledighet och föräldrapenning

Reglerna för föräldraledighet och föräldrapenning regleras i två olika lagstiftningar, och relationen mellan dessa är komplicerad. Vi vill skapa en bättre och tydligare samordning.

Grunderna är förhållandevis tydliga. Lagstiftningen om föräldraledighet ger den anställde rätten att vara ledig från jobbet, medan lagstiftningen om föräldrapenning handlar om rätten till inkomstersättning från staten medan föräldern är ledig. Den som tar ut föräldrapenning har rätt till ledighet i motsvarande mån. Under barnets spädbarnstid – eller noga räknat under de första 18 månaderna – har vårdnadshavaren också en ovillkorlig rätt att vara ledig oavsett om han eller hon tar ut föräldrapenning eller ej.

Reglerna ser annorlunda ut efter att barnet har fyllt 18 månader. Då har vårdnadshavaren i princip bara rätt till föräldraledighet på heltid under den period han eller hon tar ut föräldrapenning. Däremot finns, som tidigare nämnts, en rättighet för föräldern att gå ner i deltid oavsett om han eller hon tar ut föräldrapenning eller ej.

Skillnaden mellan föräldraledighet och annan ledighet är att en förälder har lagstadgad rätt till heltidsledighet de dagar han eller hon begär detta, så länge ledigheten aviseras tillräckligt lång tid i förväg. Vidare kan föräldrar vara heltidslediga fem dagar i veckan men bara ta ut t.ex. tre hela föräldrapenningdagar. Detta förlänger tidsperioden då föräldrarna är borta från arbetsmarknaden genom att använda föräldraförsäkringen.

I dag har arbetsgivare små möjligheter att veta om föräldrar verkligen har föräldrapenningdagar kvar att ta ut. Om en förälder vill skaffa sig rätt till extra (om än obetald) ledighet med hänvisning till föräldraledighetsreglerna är det svårt och tidskrävande för arbetsgivare att ta reda på om den anställde verkligen har föräldrapenningdagar inestående.

Vi anser därför att den praktiska samordningen mellan föräldraledighet och föräldrapenning bör bli bättre. Därför ska Försäkringskassans information till arbetsgivare förbättras när det gäller uttag av föräldrapenning efter barnets tvåårsdag. Ett sätt kan vara att Försäkringskassan underrättar arbetsgivaren när en anställd inte längre har några föräldrapenningdagar kvar att ta ut. En annan möjlighet skulle kunna vara att arbetsgivaren erhåller årsbesked från Försäkringskassan angående antalet kvarvarande föräldrapenningdagar för de anställda.

Vi vill även i övrigt se över hur reglerna kan tydliggöra kopplingen mellan uttag av föräldraledighet och att verkligen vara hemma med barnen. Det ska exempelvis inte vara möjligt att ta ut föräldraledighet för dagar då barnet i själva verket är i förskolan eller skolan.

8. Generösare vab-regler för mer jämställt ansvar

Det är viktigt att de ekonomiska trygghetssystemen tydligt underlättar för föräldrar att ta jämställt ansvar även om den ena vårdnadshavaren tjänar mer än den andra. Det gäller för föräldrapenning, men det gäller i lika hög grad den tillfälliga föräldrapenningen som tas ut bl.a. vid vård av barn (vab). Inom ramen för den bredare reform av föräldraförsäkringen som beskrivs i denna motion, och som behöver utredas före ett genomförande, bör ersättningstaket i den tillfälliga föräldraförsäkringen höjas till samma belopp som i föräldraförsäkringen, dvs. 10 prisbasbelopp eller för 2020 en månadslön på ca 39 400 kronor.

I dag är ersättningstaket vid vab sämre än vid föräldrapenning. Den tillfälliga föräldrapenningen vid vård av barn ger ersättning med 80 procent av inkomsten upp till 7,5 prisbasbelopp, dvs. en månadslön på cirka 29 600 kronor (2020). Om den ena föräldern tjänar mer än detta medan den andra tjänar mindre blir det alltså ekonomiskt lönsamt att låta den som tjänar minst stanna hemma då barnet är sjukt. Och den som tjänar minst är oftast kvinna.

Vi lägger detta förslag därför att förväntningarna på arbetsmarknaden i dag befäster föreställningen att det är mammor, inte pappor, som oftast är hemma när barnen är sjuka. När det gäller tillfällig föräldrapenning finns det inte heller någon utveckling i riktning mot jämnare uttag. Som vi nämner ovan har männens andel av uttaget av föräldrapenning gradvis ökad, men fördelningen när det gäller tillfällig föräldrapenning har legat i princip still ända sedan 1980-talet. År 1980 togs 63 procent av de tillfälliga föräldrapenningdagarna (omräknat till nettodagar) ut av kvinnor, 37 procent av män. År 2018 var motsvarande siffror 62 procent respektive 38 procent.

Vi menar därför att det måste skapas starkare ekonomiska drivkrafter till ett jämnare uttag av vab-dagar. Ett höjt ersättningstak ger bättre förutsättningar för detta.

9. Överväg utökad rätt till vab för trygg vardag

Den tillfälliga föräldrapenningen (så kallad vab) är mycket viktig för att vårdnadshavare ska kunna avstå från förvärvsarbete för att vårda sjuka barn eller följa med dem på läkarbesök. Liberalerna ser även andra situationer där det behöver ses över om vab är en möjlighet.

Föräldrarna till ett barn med varaktig sjukdom eller funktionsnedsättning behöver ofta ha omfattande kontakter med skola eller förskola för att barnet ska få det stöd det behöver, och för att instruera skolpersonal hur de ska hjälpa barnet med egenvård under skoltid. Ett barn med stora behov på grund av varaktig sjukdom eller funktionsnedsättning bär behoven med sig dygnet runt, inte minst i förskolan, i skolan och på fritids. Ofta räcker det inte att skolpersonal är generellt välinformerad om en viss sjukdom; en vuxen nära barnet behöver kunna känna igen just det barnets subtila symtom, eventuellt klara av att ta enklare blodprov i fingret, tolka svar och räkna ut läkemedelsdos. Därför kan föräldrar behöva ha omfattande kontakter med skola eller förskola för att bli trygga med att barnet i klassrummet, på raster och på utflykter kan få stöd och egenvård. Samtal för trygg skolgång och vardag kan ta många dagar varje gång barnet byter klasslärare eller skola, men Försäkringskassans handläggare måste i dag neka barnets föräldrar vab för all denna tid, oavsett läkarintyg. I stället tvingas föräldrarna ta semester eller vara lediga utan lön.

Ett varaktigt sjukt barn tillfrisknar inte mirakulöst på sin väg från hemmet till förskola, fritids eller skola. Deras familjers levnadsvillkor måste förbättras – för föräldrarnas skull, för skolpersonalens skull, för syskons skull och i allra högsta grad för barnens. Liberalerna vill att det övervägs att föräldrar till barn med varaktig sjukdom eller funktionsnedsättning får vabba eller ta ut kontaktdagar för möten med skola och förskola om det behövs för att hjälpa barnet med stöd och egenvård. Samma lösning bör även övervägas för möten med skola och socialtjänst om ett barn har sociala problem.

10. Inget nytt vårdnadsbidrag

Det kommunala vårdnadsbidrag som infördes 2008 bidrog till att hålla vissa föräldrar, främst kvinnor, borta från arbetsmarknaden under en längre tid. Vårdnadsbidraget utnyttjades också i särskilt hög grad av utlandsfödda kvinnor och bidrog därför till att försvåra deras väg till att bli självförsörjande i Sverige. Därutöver gick deras barn miste

om den möjlighet till att tidigt utveckla sin förmåga att tala svenska som förskolan erbjuder. Liberalerna medverkade därför till att avskaffa vårdnadsbidraget, och detta har nu också förverkligats.

11. Bättre anpassning till företagande föräldrar

En svaghet med dagens föräldraförsäkring är att den bygger på en arbetstagnorm: föräldern förutsätts vara anställd. Det är mycket svårare för den som är företagare att kunna få del av försäkringens möjligheter, trots att företagare är med och bidrar med sina skattepengar precis som alla andra.

Det står klart att företagande föräldrar har svårt att utnyttja dagens föräldraförsäkring. Däremot är det slående hur få studier eller rapporter det finns som beskriver företagares uttag av föräldrapenning. En rapport år 2009 som Försäkringskassan skrev på uppdrag av regeringen visade att pappor med inkomster enbart från egenföretagande hade använt 14 föräldrapenningdagar färre (i genomsnitt) för barn som uppnått tre års ålder, än motsvarande pappor med inkomst enbart från en anställning. Skillnaden var 15 dagar färre för kvinnliga egenföretagare.

Senare statistik från Försäkringskassan bekräftar detta mönster. I en analys av uttaget av föräldrapenningdagar för barn födda 2007 visade det sig att egenföretagande kvinnor hade tagit ut 11 procent färre föräldrapenningdagar än övriga kvinnor, eller 250 dagar jämfört med 281. För egenföretagande män var skillnaden hela 39 procent, eller 30 dagar jämfört med 49. Skillnaden i antal dagar kvarstod även när barnet blivit större och börjat skolan.

En rapport från Företagarna har bekräftat att dagens föräldraförsäkring skapar stora problem för just företagare. Företagarnas rapport, som baserade sig på en enkätundersökning bland 4 000 medlemmar i organisationen, visade att företagare var föräldralediga betydligt kortare tid än anställda personer och betydligt oftare var det på deltid. Särskilt dramatisk var skillnaden för kvinnliga företagare där var tredje tar ut högst tre månader föräldraledighet. Bland alla mammor i Sverige tar endast två procent ut så få dagar.

Det behövs flera olika åtgärder för att göra föräldraförsäkringen bättre anpassad till företagares situation. Bland annat behövs en förbättring av Försäkringskassans rutiner för att fastställa sjukpenninggrundande inkomst (SGI) för företagare, till exempel genom bindande förhandsbesked så att företagaren vet säkert om han eller hon kommer att ha råd att ta ut föräldrapenning en viss tid.

12. Inga retroaktiva förändringar

De barn som lever i dag har föräldrar som beviljats föräldrapenning enligt dagens regler. Vårt förslag är att det nya systemet ska introduceras gradvis genom att det gäller för de barn som föds efter en viss tidpunkt. Den reform vars huvudprinciper vi presenterar i denna motion är en genomgripande förändring som måste föregås av ett grundligt utredningsarbete. Ett nytt system bör tidigast kunna träda i kraft 2022, i vissa delar möjligen 2021. Det blir då barnen som föds därefter som omfattas av det nya systemet.

Maria Arnholm (L)

Barbro Westerholm (L)

Christer Nylander (L)

Lina Nordquist (L)

Allan Widman (L)

Johan Pehrson (L)

Gulan Avcı (L)

Mats Persson (L)